

ПЕРШІ ВИБОРИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ НА ОСНОВІ ПРЯМОГО ЗАГАЛЬНОГО ГОЛОСУВАННЯ 1979 РОКУ

Інтеграційні процеси всередині Європейського Союзу (ЄС) відбувалися нерівномірно та з різною інтенсивністю протягом всієї історії цього об'єднання. Період прискорення будівництва єдиної Європи змінював час уповільнення або майже повної його зупинки. Крім того, він супроводжувався боротьбою інституцій Співтовариства та зіткненням різних підходів до устрою майбутнього утворення. В цьому плані нас особливо цікавить період другої половини 60-х – першої половини 80-х рр. ХХ ст., який отримав назву «єврозастій» або «євросклероз». Однак, саме у цей складний час відбулися важливі якісні зміни, що вплинули на шлях всієї подальшої інтеграції ЄС. Умовно його можна поділити на два етапи: до 1979 р. – перших прямих виборів до Європейського Парламенту (ЄП) та після 1979 р. і до прийняття Єдиного Європейського Акту – час змагань між Європейською Радою (ЄР) та Європарламентом.

У статті досліджуються тенденції становлення ЄП, єдиного представницького органу ЄС, котрий обирається шляхом прямого загального голосування; розглядається еволюція системи виборів до ЄП часів Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), а саме: процес перетворення ЄП на дійсно представницький орган ЄС. Показано шлях до виборчої реформи 1976 р., оцінку перетворень всередині Співтовариства як парламентарями, так і представниками країн-учасниць, різних інститутів ЄС. Особливу увагу приділено першим загальним прямим виборам до ЄП 1979 р., їх значенню та наслідкам для ходу подальшої європейської інтеграції.

Ключові слова: Європейський Парламент, Європейська Рада, Європейський Союз, «єврозастій», загальні прямі вибори до Європейського Парламенту, Жорж Спеналь, Альтьєро Спінеллі.

Звичним для нас є те, що Європейський Парламент – це законодавчий орган Європейського Союзу, який обирається шляхом прямого загального голосування всіма громадянами європейської спільноти. Його вважають одним із найпотужніших законодавчих органів у світі. Але так було не завжди. Тому актуальним є дослідження, що пояснить яким чином ЄП еволюціонував до сучасного стану, а саме: звернути особливу увагу на події, котрі відбувалися всередині Європейських Співтовариств наприкінці 1960 – 1970-х рр. Це період так званого «єврозастою», але тоді сталися значні зрушення у механізмі формування Європарламенту. По-перше, було прийнято рішення обирати Парламент прямим загальним голосуванням, а кульмінацією тих подій стали безпосередньо самі перші вибори 1979 р.

Метою статті є дослідження процесів, що сприяли перетворенню ЄП на єдину інституцію, яка безпосередньо обирається громадянами ЄС, оцінити значення виборів 1979 р. та їхні наслідки для подальшої зміни в інституційному балансі Європейського Співтовариства.

Джерельна база представлена документами ЄС: Резолюцією Європейського Парламенту про обрання його членів шляхом прямого загального голосування [11], Спільною декларацією Європейського Парламенту, Ради та Комісії про узгоджувальну процедуру [13], Постанови Європейської Ради в Римі [9], Актом про прямі вибори шляхом прямого загального голосування [7]; доповідями та інтерв'ю таких європарламентарів, як Альтьєро Спінеллі [12], Жорж Спеналь [17; 18]; тогочасною періодикою [19; 20] тощо.

У науковій літературі проблему формування системи виборів до ЄП розглядає М. Гусакова [2; 3], тенденції становлення парламенту і збільшення його впливу на ЄС досліджує М. Шаповал [6], до особливостей обрання ЄП звертається О. Панкевич [4], ЄП як наднаціональному органу ЄС присвячений окремий розділ монографії за редакцією А. Кудряченка [5] та інші.

З часів Римських договорів 1957 р. питання про обрання ЄП прямим загальним голосуванням знову було винесене на порядок денний 1969 р. З одного боку в цей час інтеграційні процеси всередині Співтовариства призупинилися, а з іншого – момент був

сприятливим, оскільки збігався з відставкою Ш. де Голля. Саме він виступав проти обрання депутатів ЄП прямим загальним голосуванням [3, с. 97].

12 березня 1969 р. ЄП була прийнята Резолюція про обрання його членів шляхом прямого загального голосування. Зокрема в цьому документі зазначається, що загальне виборче право мало бути запроваджене ще за статтею 138 (3) Договору про створення ЄЕС, потім у 17 травня 1960 р. ЄП був представлений проект по запровадженню прямого загального голосування. Так як Європейська Рада не прийняла ніякого рішення з цього приводу і відхилила розгляд питання ще 6 років тому, то ЄП уповноважує свого Голову запросити ЄР для обговорення даної проблеми [12]. Таким чином, ЄП намагався прискорити процес прийняття рішення, здійснюючи тиск на національних лідерів.

У грудні 1969 р. на саміті у Гаазі голови країн і урядів обговорили питання прямих європейських виборів та пообіцяли, що скоро воно буде розглянуте ЄР. Це було не точно, але саміт призвів до створення робочої групи «Про розширення повноважень ЄП» за головуванням відомого французького конституціоналіста Жоржа Веделя. В результаті роботи цієї комісії 25 березня 1972 р. було опубліковано «Звіт Веделя», в котрому головним пріоритетом визнавалася якомога скоріша організація прямих виборів. Спочатку на основі національних виборчих систем, а внаслідок цього ЄП отримає необхідну легітимність для вимоги єдиного виборчого закону [10, с. 16-17]. Слід зазначити, що першочерговою метою була організація прямих загальних виборів і лише після них вже можна було говорити про розширення повноважень ЄП.

1973 р. ЄП запропонував нові пропозиції для розв'язання суперечливих питань і для цього призначив французького політика Шелто Патьїна відповідальним за розробку нової концепції загальних європейських виборів. Головні проблеми викликали питання про єдину виборчу систему, за якою мали відбутися вибори до ЄП, а також створення уніфікованих виборчих правил. Ш. Патьїн намагався відокремити більш дискусійне питання про єдину виборчу систему від питання про прямі вибори. В результаті 14 січня 1975 р. був прийнятий чорновий варіант документу про загальні прямі вибори до Європарламенту [16]. Але він одразу викликав незадоволення деяких країн-учасниць Співтовариства. Великобританія виступила проти точних формулювань положень документу, які нібито могли завадити його ратифікації у палаті громад. Франція ж виступала за збереження точних положень, зазначаючи, що неясність формулювань також може уповільнити прийняття майбутнього акту про вибори Національною асамблеєю.

З посиленням інтеграційних процесів всередині об'єднання та розширенням повноважень і наділення інститутів Співтовариства більшими повноваженнями виникла необхідність створення дієвого механізму контролю ЄП за цими органами. З цією метою 4 березня 1975 р. була прийнята «Спільна декларація Європейського Парламенту, Ради та Комісії про узгоджувальну процедуру», за якою Парламент наділявся більшими повноваженнями у прийнятті рішень, особливо стосовно питань бюджету [13, с. 1]. Проте на практиці положення цього документу були введені лише з 1977 р. і стосувалися крім того процедури узгодження законодавчих актів в процесі їхнього обговорення [5, с. 250].

На засіданні ЄР у Римі 1 та 2 грудня 1975 р. було прийнято постанову про проведення загальних прямих виборів до ЄП. Зокрема, у ній встановлювалася орієнтовна дата проведення виборів в один день у травні або липні 1978 р.; за країнами-учасницями Співтовариства, котрі не могли провести голосування у цей день, залишалася можливість призначити представників з числа депутатів національних парламентів; ЄР доручала Раді Міністрів проаналізувати та дослідити спірні питання для остаточного вироблення тексту «Конвенції про вибори до Європейського Парламенту» в ході наступного засідання ЄР [9, с. 8]. Президент ЄП Жорж Спеналь у своїй заяві призначення дати виборів назвав «одним з найбільш позитивних результатів засідання ЄР у Римі». Крім того, він з упевненістю заявив про незмінність цього рішення у майбутньому і, на його думку, загальні прямі вибори та введення європейського паспорту сприятимуть зміцненню європейської ідентичності [17, с. 10].

Взагалі сама ідея прямих загальних виборів ЄП викликала позитивні настрої як серед керівництва країн-учасниць, так і серед парламентарів. Президент Франції Валері Жискар Д'Естен у березні 1976 р. у інтерв'ю газеті «Nice-Matin» за день до його зустрічі з канцлером

Німеччини Гельмутом Шмідтом говорив: «Це нововведення, важливість якого не повинна бути ані перебільшеною, ані недооціненою. Його не слід перебільшувати, оскільки нинішній Європейський Парламент вже є результатом обрання шляхом загального голосування, хоча і непрямого, і ця виборча процедура була передбачена Римським договором. Але й не слід недооцінювати, оскільки пряма участь людей приведе Європу ближче до її громадян» [20]. Приблизно в цей час Ж. Спеналь покладав ще більші надії на майбутні вибори, заявляючи: «люди, які були ізольовані європейськими інститутами і які, більш того, ізолювали самі себе – відтепер братимуть участь в європейській інтеграції, і ці вибори будуть, в деякому роді, народженням європейського народу» [19].

Нарешті в ході самітів, які відбулися 12-13 липня та 20 вересня 1976 р. у Брюсселі було прийнято ряд принципових рішень, що призвели до ратифікації Акту про вибори членів Європейського Парламенту загальним прямих голосуванням [2, с. 59]. Про те, яку надію покладали на цей документ деякі парламентарі, може свідчити заява Ж. Спеналю після засідання ЄР у Брюсселі: «Рішення Європейської Ради, що усуває останні труднощі, являє собою перемогу парламентської демократії, а також більш тісні відносини і співробітництво між народами Європи: тепер «європейський громадянин» є потенційною реальністю. Це перемога всіх інститутів Співтовариства, особливо Парламенту та Ради, які виконали свої індивідуальні обов'язки. Це також перемога держав-членів, яким вдалося досягти одностайності з виключно важливого і складного питання. Перш за все, це перемога народів Європи, які тепер матимуть свій вплив; це перемога Європи над Європою і для Європи. Вона являє собою завершення практики Співтовариства і кінець цієї епохи» [18, с. 6].

За Актом встановлювалася така кількість депутатів від кожної країни-учасниці: Бельгія – 24, Данія – 16, Німеччина, Франція, Італія та Велика Британія – по 81, Ірландія – 15, Люксембург – 6, Нідерланди – 25 (Ст. 2). Посада представника ЄП могла поєднуватися з депутатським мандатом національного парламенту (Ст. 5), проте у наступній статті перелічувалися посади, несумісні з членством у ЄП, що зменшувало кількість депутатів з подвійним мандатом. Встановлення процедури голосування залишалося окремо за кожною країною-учасницею, але принципово нове на відміну від проекту 14 січня 1975 р. тут було те, що у майбутньому передбачалася розробка єдиної системи голосування самим ЄП (Ст. 12). Також було підтверджено процедуру узгодження рішень між Парламентом і Радою [7]. Акт набрав чинності 8 жовтня цього ж року.

У листопаді 1977 р. колишній комісар ЄЕС та незалежний депутат парламенту Італії, один з теоретиків федералістської концепції побудови об'єднаної Європи Альтьєро Спінеллі у своєму інтерв'ю виданню «Vision» дав власну оцінку Акту про вибори, а також зупинився на таких питаннях, як можливі коаліції та конфлікти всередині обраного Парламенту. Зокрема, він говорив, що Європейський Парламент буде більше нагадувати американський конгрес. «Давайте не будемо забувати про партії та амбіції парламенту – від найсміливішої мети – стати справжніми установчими зборами до більш скромної думки про висунення пропозицій. Тоді члени парламентів зіткнуться з одним великим, основним вибором: діяти таким чином, щоб зміцнити європейські інститути або працювати над уповільненням цього укріплення». Окремо А. Спінеллі зупинився на розширенні повноважень ЄП у майбутньому, протистоянні ЄР та Комісії, діяльності європейських партій. У підсумку він підкреслив, що участь європейців у виборах й існування обраного Парламенту ще не означає перемогу; «це битва на новій арені, з новими акторами, що вступають до лав старих» [12, с. 37–39]. Тобто прихильники посилення інтеграції всередині Співтовариства у проведенні прямих загальних виборів до ЄП вбачали перехідний етап в боротьбі за подальше поглиблення єдності ЄС.

Перші прямі вибори до Європарламенту на основі загального прямого голосування відбулися 7-10 червня 1979 р. Як зазначають О. Панкевич та М. Кілик, це був один з кульмінаційних моментів в історії європейської інтеграції та один з визначних актів ХХ ст., оскільки вперше в історії людства громадяни 9 країн-учасниць Європейського Співтовариства (181 млн. осіб з правом голосу) взяли участь у формуванні наднаціонального інституту та представницького органу – Європейського Парламенту, який нараховував 410 мандатів [4, с. 91]. Ця подія означала нову фазу політичної інтеграції – вона уповноважила Європарламент вирішувати питання, які стосуються компетенції національних органів держав [6, с. 201].

Вибори були позитивно сприйняті майже в усіх країнах Співтовариства. Ця подія оцінювалася як запобіжний захід і поки не змінювала формальних повноважень Європейського Парламенту, але одночасно надавала поштовх до збільшення його впливу. Для того, щоб оцінити реальну ситуацію в країнах-учасниках та ставлення їх громадян до справи будівництва об'єднаної Європи, звернемося до даних явки на вибори 1979 р.: Бельгія – 91,6%, Данія – 47,5%, Франція – 60,7%, Німеччина – 65,7%, Ірландія – 63,6%, Італія – 85,5%, Люксембург – 88,8%, Нідерланди – 57,8 %, Велика Британія – 31,6 % [1, с. 48]. Таким чином, середня явка по Європейському Співтовариству склала приблизно 66,5 % (підраховано автором), що є доволі високим показником активності громадян у формуванні ЄП.

Ще напередодні виборів, 5 грудня 1978 р. Європейська Рада доручила так званій групі «трьох радників» вивчити стан інститутів ЄЕС у перспективі розширення Співтовариств. У доповіді, яку вони представили у жовтні 1979 р., пропонувалося розширити законодавчу роль Європарламенту, а також посилити його контроль над діяльністю виконавчих органів ЄЕС, особлива увага була приділена зміщенню інституційного балансу всередині Співтовариства після виборів. Наголошувалося, що відтепер ЄП зможе діяти як «дійсно європейський представницький орган» [14, с. 57-59]. У звіті міністрів закордонних справ країн-учасниць Європейській Раді зазначалося: «завдяки своїй участі в цих виборах народи держав-членів висловили надію і свою рішучість ефективно просувати будівництво Європи. Цей виклик не повинен залишатися без відповіді» [15, с. 6]. У свою чергу Європейська Комісія у доповіді від 21 листопада 1979 р. зазначила, що перші прямі вибори європейських членів Парламенту стали вирішальним кроком у зміцненні демократичної легітимності всієї інституційної структури Співтовариства, а з перших засідань нового ЄП видно, що парламентарі налаштовані на прискорення створення Європейського Союзу. Крім того, у документі було зазначено, що крім економічної інтеграції об'єднання переслідує набагато ширшу мету [8, с. 12-14]. З вище сказаного випливає, що наступний етап будівництва об'єднаної Європи Комісія вбачає в ще більшому поглибленні політичної консолідації Співтовариства.

Отже, після проведення перших парламентських виборів загальним прямим голосуванням 1979 р. ЄП став важливим органом, який пов'язував між собою інститути Співтовариства та громадян Європи. Вибори стали важливим кроком з реорганізації європейської влади. Практична реалізація процедури прямих виборів полягала в тому, щоб залучити широкі маси до справи будівництва єдиної Європи. Цей шлях тривав понад 20 років, супроводжувався також поступовим розширенням повноважень ЄП і в результаті дозволив сформувати Парламент, члени якого тепер могли більше зосередитися безпосередньо на європейських справах, не відволікаючись на діяльність в національних законодавчих органах. Маючи право законодавчої ініціативи, ЄП міг розширити сферу свого впливу й адекватно відповідати на виклики часу. До того ж успіх проведення перших прямих виборів дозволив прибічникам поглиблення інтеграції надалі здійснювати спроби наділення Європарламенту додатковими повноваженнями.

1. Горчакова О. Г. Анализ трендов избирательной явки за период с 1979 по 2009 годы на примере выборов в Европейский Парламент / О. Г. Горчакова // Социум и власть. – 2010. – № 4(28). – С. 48–53.
2. Гусакова М. А. Европейский Парламент: от прямых всеобщих выборов до проекта договора о Европейском Союзе 1984 года / М. А. Гусакова // Известия Саратовского университета. Сер. История. Международные отношения. – 2012. – Т. 12. – вып. 3. – С. 59–63.
3. Гусакова М. А. Формирование системы выборов в Европейский Парламент (1957 – 1979 годы) / М. А. Гусакова // Известия Саратовского университета. Сер. История. Международные отношения. – 2011. – Т. 11. – вып. 2. – ч. 1. – С. 95–99.
4. Панкевич О. Особливості обрання Європейського Парламенту / О. Панкевич, М. Кілик // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 2(8). – С. 89–94.
5. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія / За заг. ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряченка. – К.: НІСД, 2007. – 396 с.
6. Шаповалов Н. И. Европейский парламент, тенденции становления / Н. И. Шаповалов // Вестн. Волгogr. гос. ун-та. Сер. 5, Юриспруд. – 2015. – № 3 (28). – С. 198–204.
7. Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage of 20 September 1976 // Official Journal of the European Communities (OJEC). – 1976. – № L 278. – P. 5.

8. Commission Report on European Union, 21 november 1979 // European Union – Annual reports for 1979. Supplement 9/79 – Bull. EC. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1980. – P. 11–16.
9. Conclusions of the Rome European Council (1 and 2 December 1975) // Bulletin of the European Communities. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1975. – № 11. – P. 8.
10. Costa O. The history of European electoral reform and the Electoral Act 1976 / Olivier Costa // European Parliament History Series. – European Union, 2016. – 62 p.
11. European Parliament resolution on the election of Members of the European Parliament by direct universal suffrage (12 March 1969) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/european_parliament_resolution_on_the_election_of_members_of_the_european_parliament_by_direct_universal_suffrage_12_mars_1969-enfc48b215-945e-43c5-9969-f9321c973b9d.html
12. Interview with Altiero Spinelli in Vision (November 1977) // Vision. The European Business Magazine. – 1977. – № 84. – p. 37–39.
13. Joint Declaration of the European Parliament, the Council and the Commission of 4 March 1975 // Official Journal of the European Communities (OJEC). – 1976. – № C 89. – P. 1.
14. Report on European Institutions. Presented by the Committee of Three to the European Council (October 1979). – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1980. – 86 p.
15. Report on European Union from the Ministers of Foreign Affairs to the European Council // European Union – Annual reports for 1979. Supplement 9/79 – Bull. EC. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1980. – P. 4–10.
16. Resolution on the adoption of a draft convention introducing elections to the European Parliament by direct universal suffrage (14 January 1975) // Official Journal of the European Communities (OJEC). – 1975. – C 32. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/european_parliament_resolution_on_the_election_of_members_of_the_european_parliament_by_direct_universal_suffrage_12_mars_1969-enfc48b215-945e-43c5-9969-f9321c973b9d.html
17. Statement by George Spénale (December 1975) // Bulletin of the European Communities. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1975. – № 11. – P. 10.
18. Statement by George Spénale (12 July 1976) // Bulletin of the European Communities. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1976. – № 7–8. – P. 6.
19. «The whys and wherefores of an election» from 30 jours d'Europe (March 1976) / Translation CVCE.EU by UNILU [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/the_whys_and_wherefores_of_an_election_from_30_jours_d_europe_march_1976-en-1df8d6d7-efc7-4585-b5e4-3fa38398c3da.html
20. «Valéry Giscard d'Estaing: «The election will bring Europe closer to its citizens» from 30 jours d'Europe (March 1976) / Translation CVCE.EU by UNILU [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/valery_giscard_d_estaing_the_election_will_bring_europe_closer_to_its_citizens_from_30_jours_d_europe_march_1976-en-ddfeb735-14b5-4c37-b83e-d68800d5b6d3.html

Интеграционные процессы внутри Европейского Союза (ЕС) происходили неравномерно и с разной интенсивностью на протяжении всей истории этого объединения. Период ускорения строительства единой Европы сменял время замедления или почти полной его остановки. Кроме того, он сопровождался борьбой институтов Сообщества и столкновением различных подходов к устройству будущего образования. В этом плане нас особенно интересует период второй половины 60-х – первой половины 80-х гг. XX в., получивший название «еврозастой» или «евросклероз». Однако, важные качественные изменения, повлиявшие на путь всей дальнейшей интеграции ЕС, произошли именно в это сложное время. Условно его можно разделить на два этапа: до 1979 г. – первых прямых выборов в Европейский Парламент (ЕП) и после 1979 г. до принятия Единого Европейского Акта – время соревнований между Европейским Советом (ЕР) и Европарламентом.

В статье исследуются тенденции становления ЕП, единого представительного органа ЕС, который избирается путем прямого всеобщего голосования; рассматривается эволюция системы выборов в ЕП времен Европейского Экономического Сообщества (ЕЭС), а именно: процесс преобразования ЕП на действительно представительный орган ЕС. Показано путь к избирательной реформе 1976 г., оценку преобразований внутри Сообщества как парламентариями, так и представителями стран-участниц, различных институтов ЕС. Особое внимание уделено первым всеобщим прямым выборам в ЕП 1979 г., их значению и последствиям для хода дальнейшей европейской интеграции.

Ключевые слова: Европейский Парламент, Европейский совет, Европейский Союз, «еврозастой», общие прямые выборы в Европейский парламент, Жорж Спеналь, Альтьеро Спинелли.

Integration processes within the European Union (EU) have taken place unevenly and with varying intensity throughout the history of this association. The period of accelerating the construction of the united Europe changed the time of slowing down or almost full stop. In addition, it was accompanied by the struggle of Community institutions and the collision of different approaches to the future of this formation. In this regard, we are especially interested in the period of the second half of the 60's - the first half of the 80's of the twentieth century, which was called the "Eurostagnation" or "Eurosclerosis". However, important qualitative changes that have influenced the way for all further EU integration occurred precisely at this difficult time. Conditionally it can be divided into two stages: until 1979 – the first direct elections to the European Parliament (EP), and since 1979 until the adoption of the Single European Act – the competition between the European Council (EC) and the European Parliament.

The holding general direct elections in the EP was on the agenda from the integration processes beginning. Article 138 (3) of the Rome Treaties provided for this practice implementation. As the EU founding fathers J. Monnet and R. Schuman considered the economic integration inside the Community is primary, the issue of electing the EP by direct universal suffrage was postponed. However, the crisis of the 1960's second half showed that further economic integration is impossible without deepening the political one. Therefore, in the 1970's, the reform of the electoral system and the first elections to the EP by universal direct voting were carried out.

The article studies trends in the formation of the EP, a single representative body of the EU, which is elected by direct general voting; the evolution of the system of elections in the EP of the times of the European Economic Community (EEC) is considered, namely: the process of transforming the EP into a truly representative body of the EU. The way for the electoral reform of 1976 is shown, the assessment of the changes within the Community by both parliamentarians and representatives of the participating countries and the various EU institutions. Particular attention is paid to the first general direct elections in the EP of 1979, their significance and consequences for the course of further European integration.

Key words: European Parliament, European Council, European Union, "Eurostagnation", general direct elections to the European Parliament, Georges Spenal, Altiero Spinelli.

1. Gorchakova O. G. Analiz trendov izbiratelnoy yavki za period s 1979 po 2009 gody na primere vyborov v Evropeyskiy Parlament / O. G. Gorchakova // Sotsium i vlast. – 2010. – № 4(28). – S. 48-53.
2. Gusakova M. A. Evropeyskiy Parlament: ot pryamykh vseobshchikh vyborov do proyekta dogovora o Evropeyskom Soyuze 1984 goda / M. A. Gusakova // Izvestiya Saratovskogo universiteta. Ser. Istoriya. Mezhdunarodnyye otnosheniya. – 2012. – T. 12. – vyp. 3. – S. 59-63.
3. Gusakova M. A. Formirovaniye sistemy vyborov v Evropeyskiy Parlament (1957 – 1979 gody) / M. A. Gusakova // Izvestiya Saratovskogo universiteta. Ser. Istoriya. Mezhdunarodnyye otnosheniya. – 2011. – T. 11. – vyp. 2. – ch. 1. – S.95-99
4. Pankevych O. Osoblyvosti obrannia Yevropeiskoho Parlamentu / O. Pankevych, M. Kilyk // Visnyk Tsentralnoi vyborchoi komisii. – 2007. – # 2(8). – S. 89–94.
5. Politychna systema i hromadianske suspilstvo: yevropeyski i ukrainski realii: Monohrafiya / Za zah. red. d.i.n., prof. A. I. Kudriachenka. – K.: NISD, 2007. – 396 s.
6. Shapovalov N. I. Evropeyskiy parlament. tendentsii stanovleniya / N. I. Shapovalov // Vestn. Volgogr. gos. un-ta. Ser. 5. Yurisprud. – 2015. – № 3 (28). – S. 198-204.
7. Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage of 20 September 1976 // Official Journal of the European Communities (OJEC). – 1976. – № L 278. – P. 5.
8. Commission Report on European Union, 21 november 1979 // European Union – Annual reports for 1979. Supplement 9/79 – Bull. EC. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1980. – P. 11–16.
9. Conclusions of the Rome European Council (1 and 2 December 1975) // Bulletin of the European Communities. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1975. – № 11. – P. 8.
10. Costa O. The history of European electoral reform and the Electoral Act 1976 / Olivier Costa // European Parliament History Series. – European Union, 2016. – 62 p.
11. European Parliament resolution on the election of Members of the European Parliament by direct universal suffrage (12 March 1969) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/european_parliament_resolution_on_the_election_of_members_of_the_european_parliament_by_direct_universal_suffrage_12_mars_1969-enfc48b215-945e-43c5-9969-f9321c973b9d.html
12. Interview with Altiero Spinelli in Vision (November 1977) // Vision. The European Business Magazine. – 1977. – № 84. – p. 37–39.
13. Joint Declaration of the European Parliament, the Council and the Commission of 4 March 1975 // Official Journal of the European Communities (OJEC). – 1976. – № C 89. – P. 1.

14. Report on European Institutions. Presented by the Committee of Three to the European Council (October 1979). – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1980. – 86 p.
15. Report on European Union from the Ministers of Foreign Affairs to the European Council // European Union – Annual reports for 1979. Supplement 9/79 – Bull. EC. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1980. – P. 4–10.
16. Resolution on the adoption of a draft convention introducing elections to the European Parliament by direct universal suffrage (14 January 1975) // Official Journal of the European Communities (OJEC). – 1975. – С 32. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/european_parliament_resolution_on_the_election_of_members_of_the_european_parliament_by_direct_universal_suffrage_12_mars_1969-enfc48b215-945e-43c5-9969-f9321c973b9d.html
17. Statement by George Spénale (December 1975) // Bulletin of the European Communities. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1975. – № 11. – P. 10.
18. Statement by George Spénale (12 July 1976) // Bulletin of the European Communities. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1976. – № 7–8. – P. 6.
19. «The whys and wherefores of an election» from 30 jours d'Europe (March 1976) / Translation CVCE.EU by UNI.LU [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/the_whys_and_wherefores_of_an_election_from_30_jours_d_europe_march_1976-en-1df8d6d7-efc7-4585-b5e4-3fa38398c3da.html
20. «Valéry Giscard d'Estaing: «The election will bring Europe closer to its citizens» from 30 jours d'Europe (March 1976) / Translation CVCE.EU by UNI.LU [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cvce.eu/obj/valery_giscard_d_estaing_the_election_will_bring_europe_closer_to_its_citizens_from_30_jours_d_europe_march_1976-en-ddfeb735-14b5-4c37-b83e-d68800d5b6d3.html

© Морозов С. О.

Стаття надійшла до редколегії 29. 11. 2017 р.

УДК 94+930.85

Рілов Р. О.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ НІКЕЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Період «Візантії у вигнанні» (1204 – 1261 років) був не лише темною добою для ромеїв. Саме у кризовий час у нового правлячого роду Ласкарів з'явився шанс зупинити деструктивні процеси, які руйнували ромейську державність ще з часів останніх Комнінів. У даній статті розглядається те, як Нікейська імперія змінювалася та адаптувалася в несприятливих зовнішньополітичних умовах. Історики, зазвичай, вважають Четвертий Хрестовий похід (1202 – 1204 років) початком доби Пізньої Візантії. Однак, у статті досліджуються особливості політичних, культурних та економічних процесів що разюче відрізняються від доби Палеологів.

Ключові слова: Візантія, Нікейська імперія, IV Хрестовий похід, державні традиції.

Досить часто дослідники звертають мало уваги на період 1204 – 1261 років, вважаючи, що Четвертий хрестовий похід став початком доби Пізньої Візантії. Однак, низка особливостей політичних, культурних та економічних процесів, які ми розглянемо у статті, разюче відрізняються від доби Палеологів. Нікейська імперія не часто ставала предметом окремого дослідження, зокрема її розглядали в своїх наукових статтях П. І. Жаворонков та Міхаель Ангольд. Більшість дослідників розглядали цей період лише у контексті початку Пізньовізантійської доби. У даній роботі спробуємо дослідити ті особливості розвитку Нікейської імперії, що надали сили цій державності вистояти під натиском завойовників та повернути свою столицю.

Приклад втрати правлячим родом влади та зміна політичного курсу після досить успішної політики внутрішньої й зовнішньої є актуальним історичним досвідом. «Візантія в екзилі», що офіційно існувала з 1208 року [10, с. 545], пройшла через складні випробування для повернення столиці. Проте, незадовго до втілення цього плану шляхом узурпації трону займає нова династія, яка одразу повернула Імперії Ромеїв деструктивні проблеми минулих століть. У статті розглянемо політичний досвід Нікейської імперії (1204, або 1208 – 1261 роки), що стала історичною спадкоємицею єдиної Візантії.

Однак, спочатку варто розібратися у проблемах, що призвели до розколу Імперії Ромеїв. Протистояння знатних родів у Імперії Ромеїв визначало її зовнішню і внутрішню політику.